

Zappe László

Szesz szenteltvízzel

ISKY ANDRÁS: ALKOHOLISTÁK

Visky András darabját nehéz úgy nézni vagy olvasni, hogy ne jusson eszünkbe akár Venyegyikt Jerofejev, akár Hajnóczy Péter (és persze a közelmúlt más jeles alkotói) alkoholizmusa és alkoholizmusábrázolása, és természetesen Tamási Zoltán csodás *Moszkva – Petuski*-adaptációja. Ezekben a művekben a megrögzött ivás, az alkoholfüggés vélemény a létező szocializmus társadalmáról. Lázas és menekülés, de álarc is. Olyan, mint egykor a félkegyelműek, a megszállottak, a bolondok, orosz kifejezéssel a *jurogyivijek* furcsa, elesett, egyúttal szókimondó viselkedése volt a mindenkori uralkodók, királyok, császárok, cárok közelében. A művész-alkoholista és hőse (aki persze saját maga), éppúgy, mint az egykori szent háborodottak, a betegségnek, az önkontroll hiányának álcája alatt a közfelfogás szerint egyedül racionálisnak tartott világrend, értékrend álságát, hamisságát leplezik le, mintha betegségük, értelmes gondolkodásra, az észszerű dolgok belátására, az érdekelvű mentalitás elfogadására való képtelenségük magasabb rendű, igazabb, mélyebb, szentebb igazságok tudásából fakadna.

Visky András *Alkoholisták* című darabja is az egykori szocializmus idején játszódik, és benne is keveredik a mámoros elesettség a bibliai emelkedettséggel, a világból-kivetettség iróniája a költői látomásossággal. Lényege egy alkoholista nő, Éva nagymonológja, amely azonban leírva párbeszédnek tetszik, az író zárójelben közli partnere, Atyus végszavait, ezek azonban a színen nem hangzanak el, legfeljebb olykor sejthetők. Éva élettörténete csaknem olyan titokzatos, mint a leírt, de ki nem mondott szavak. Színészek tudja magát, ám pályája feltehetőleg annyiból állt, hogy egyetlen sikeres fellépése után egy fővárosi híresség elcsábította, magával vitte, majd elhagyta. Feltételezhető, hogy a viszonyukból született gyermek meghalt, de az sem kizárt, hogy a hősnő megölte vagy elvetette.

Visky András roppant ügyesen rejt el a tényeket a részeg-érzelmes szöveg bozótjában. A darabban mindenestre fontos szerepe van egy gyermeknek, az egyedüli figurának, aki egyetlen alakban jelenik meg, és aki rituális keretet ad a játékhoz. Az elején kiszórt köveket szed össze egy zsákba, a végén pedig utat rak ki belőlük a kocsmapult-oltár felé. Közben pedig feltámadt Jézusként lelnek rá a Szent Sírrá változott pult belsejében, talán szesz látomásban mintegy átírva a Bibliát. Éva monológját ugyanis megszakítja előbb egy, az őskeresztények mártíriumáról, térítő csodájáról szóló történet, majd a bibliai feltámadás felfedezésének e sa-

játos változata. Az alkoholnak a vallási jele-
netekben is fontos szerepe van, Kálmán atya
egy laposüveget dug el, mielőtt szentbeszé-
débe beleszóné a mártírrá lett komédiás gro-
teszk esetét, a Szent Sírt őrző két angyal meg
alkoholizmusba vezetett, kiérdemesült szí-
nészeknek tetszik.

A darab világát tehát a szentség, a szesz és a színészet sarkpontjai jelölik ki. A szöveg időbeli lefolyása is szabályos hármas tagozódást sejtet. Az őskeresztény és bibliai motívumokat mintegy közrefogja a főszereplő párbeszédként megírt magánbeszéde, vallomása. A struktúra mégis fordítottja annak, mint amit várnánk. A különféle motívumok ugyan végig talányosan szövődnek egymásba, mégis súlya van annak, hogy a darab elején szerepel a csodatevő kép, amelyet ha jó pénzért megnézhet valaki, akkor elveszti a hitét, miáltal megszabadul a szenvedéstől, és a végén szaporodnak a konkrét élettények, a konkurens kocsma, és főképp az, hogy a szocialista Romániában vagyunk, a főtitkár uralma idején, kisebbségi magyarok körében. Így végül is az egész, addig fájdalmasan színesnek, sokrétűen gazdagnak és rejtelmesen összetettnek látszó, részvétellel átitatott gúnykép emberről és világról egyetlen politikai okra megy vissza, a kisebbségi sors bánatává vékonyodik.

Szegvári Menyhért rendezésében az egi stúdiószínpadon főképp a homály növekszik meg a szöveghez képest. A játékteret három oldalról szegélyezi a nézőtér, a negyedik oldalt a kocsmapult-oltár-sír zárja le. A színészek és a zenészek a publikumra váró padokon ülnek, közénk vegyülnének bizonyára, ha megtelne a nézőtér. Ám amikor én láttam az előadást, csak a pulttal szembeni, frontálisnak látszó oldalon telt meg az első sor, így a közepén ülő Hüse Csabának, amikor Kálmán atyaként megszólalt, sikerült valóban mintegy közülnünk kitűnnie. A főszereplő Nádasy Erika mellé azonban nem ült le senki, márpedig neki a rendezői elképzelés szerint előbb a nézőknek kellett feltennie a szöveg szerint az Atyusnak szóló kérdést, amelyre különben sincs válasz: „Te elhiszed az ilyeneket?” Kínos, erőltetett, szájbarágó módja a publikum bevonásának, annak, hogy tudatosuljon benne: róla van szó. Az eredmény inkább az ellenkezője: a megszólított néző kínos értetlenkedéssel reagál, a többi meg együtt érez vele. Azaz elidegenedik, bár legkevésbé sem a brechti értelemben. Az írott szöveg nagy részét kitevő dialógus pedig

szinte monodrámának hat, Nádasy Erika és az Atyust alakító Venczel Valentin között nem jön létre igazi párbeszéd. Nádasy Erika színesen, változatosan, technikásan és átélten adja a szöveg rengeteg árnyalatát, kellően adagolva önsajnálatot és öniróniát, derűs humorral gúnyolódva önmagán és a világ állapotán, miközben Venczel Valentin robusztusan, részvételen, figyelmesen követi őt, reagál szövegre, viselkedésre – ennyit érzékel a néző.

A tér, amelyet a rendező gondolt ki, egyetlen tárgyba, a három funkciót egyésítő pult-oltár-sírba próbálja

magabiztos, erős hangon. Ha még Évát hallanánk, utólag kétségbe kellene vonnunk mindazt a szerencsétlenséget, elesettséget, megtörtséget, aminek addig tanúi voltunk. De természetesen ekkor már csak Nádasy Erikát halljuk, és felismerjük, hogy nem drámát, hanem egy színészi magánszámot láttunk. Az előadás a műben rejlő minden egyéb lehetőséget gondosan semlegesített.

A gyermeket játszó fiatalember, Veres József az író elképzelését követve a nézők kezébe nyom egy-egy megjelölt követ. A zsebben ennek kétségkívül súlya van.

FENT: Nádasy Erika (Éva)
és Venczel Valentin (Atyus)

JOBBRA: Hüse Csaba
és Venczel Valentin

összevonni a darab valamennyi tartalmi síkját. Az eredmény túlzott elvontság, ami nem segíti sem a racionális megértést, sem az érzelmi átélést. A groteszk, kétségbeesetten fájdalmas humort is visszafogja. Legkevésbé ugyanis kocsmai tárgynak látszik, sokkal inkább oltár, a ferde kőlapokra emlékeztető, elhúzható ajtók pedig egyértelműen a Szent Sírra utalnak. A feltámadási jelenet tragikomikus tréfája így alig érvényesül. Venczel Valentin és Hüse Csaba ugyan precízen egyensúlyoz az angyalokat játszó, alkoholtól szétmárt profizmusú színészek szánalmas profánsága és a bibliai jelenet szakralitása között, ám a látvány eleve a szentség átérzése felé billenti a jelenetet, ahelyett hogy fokozná annak belső feszültségét. (Ivány Erika türelemmel várja ki és becsülettel teljesíti Trezor/Másik Máriának a szereplők szimmetriájához szükséges, ám az író által kitöltetlenül hagyott sziluettjét.)

A teret meghatározó asztal végül is egyetlen esetben látszik igazán annak, ami a szöveg valóságot jelentő síkján lenne, azaz kocsmai pultnak: amikor a zárójelenetben söröskriglikkel van betérítve, s azokról száll le a főszereplő, hogy előadjon néhány dalt. Mégpedig

Gál Gábor felvételei

VISKY ANDRÁS:
ALKOHOLISTÁK
(Gárdonyi Géza Színház, Eger)

Dramaturg: Jónás Péter. **Ruhakivitelező:** Szaniszló Tamásné. **Zene:** Kátai László. **Látvány és rendező:** Szegvári Menyhért.

Szereplők: Nádasy Erika, Venczel Valentin, Hüse Csaba, Ivády Erika, Veres József.